Tafelrede uitgesproken op 22 november 2019 door Ciska Griffioen

Ik neem u mee naar de 19e eeuw, waarin sprake was van een grote bloei van ons Genootschap. Zoals u wellicht al weet was het in die tijd in de mode om prijsvragen uit te schrijven. In de periode 1800-1840 werden twee prijsvragen uitgeschreven op het gebied van de Oogheelkunde:

1. 1804: over de aard, oorzaken, symptomen en therapie van de *Amaurosis* of "zwarte, eene der gemeenzaamsten en tot nog toe tevens eene der ongeneeslijkste van alle oogkwalen". Gewonnen door de Leidse heelmeester Jacobus Logger. Hij schreef de kwaal toe aan een verzwakking van het werkvermogen van het netvlies of eene te groote gevoeligheid van hetzelve. In 1846 schreef het Genootschap weer een prijsvraag hierover uit. Geen antwoord.

2. 1819: *Keratonyxis* of hoornvlies steek, in Nederland geïntroduceerd door de Amsterdamse oogmeester Willem Mensert (1780-1848). Hij was een zeer begaafd oogoperateur en Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw. De vraag *met welke werktuigen en op welke eene wijze de keratonyxis moest worden uitgevoerd en welke indicaties vereist waren* leverde slechts één antwoord op dat niet voor bekroning in aanmerking kwam.

De prijzen werden betaald uit het Legaat van Johannes Monninkhoff, een Amsterdamse heelmeester die in 1786 een groot legaat had nagelaten. In september 1786 was een college van bezorgers van zijn testament gevormd, waarvan ook Bonn deel uitmaakte. Het fonds van fl. 21.000 werd aangewend voor een jaarlijkse gouden erepenning van driehonderd gulden uit te reiken aan een persoon die de vragen naar scheursels en breuken het beste beantwoord zou hebben. Als dit thema was afgewerkt mochten ook andere prijsvragen worden uitgeschreven. Verder stond in het testament dat er geld moest worden gebruikt voor vertalingen van buitenlandse boeken. En dan ook de aankoop van boeken en geschriften. Het legaat heeft gefunctioneerd tot 1853, toen het na veel twist met de familie werd opgeheven.

In 1840 bestond het Genootschap 50 jaar. Maar dat was tevens het jaar van de omwenteling onder de bezielende leiding van voorzitter Christiaan Bernhard Tilanus (1796, Harderwijk - 8 augustus 1883, Amsterdam). Hij was in 1830 toegetreden tot het bestuur van het Genootschap en volgde in 1837 Gerard Vrolik op als voorzitter Tilanus volgde lessen aan de Utrechtse Hogeschool, promoveerde in 1818 in de Geneeskunde en in 1819 in de Chirurgie. Hij vestigde zich te Arnhem als arts in een genees- en heelkundige praktijk. In 1828 werd hem een leerstoel in de Heel- en Verloskunde te Amsterdam aan de in 1826 opgerichte Klinische School aangeboden. Niet van het Atheneum dat hoorde bij de familie Vrolik. In 1873 werd hij -kort na de opheffing van de klinische school in 1867- hoogleraar aan het Atheneum Illustre. Op 30 september 1873 kreeg hij eervol ontslag. Tilanus was een toonaangevend chirurg die met vaste hand leiding gaf aan de heelkundige kliniek van het Binnengasthuis en de Kraamzaal. In 1847 demonstreerde hij de *ethernarcose*. In zijn lezing zei hij dat de werking van

ether bij vrouwen en kinderen rust veroorzaakte, bij mannen vooral die gewoon zijn aan het gebruik van sterke drank is de uitwerking onzeker en wordt gedurende de bewusteloosheid meestal een lastige bewegelijkheid opgemerkt. In 1853 richtte Tilanus de eerste polikliniek voor ooglijders op. Mede door zijn inspanningen kwam de Rijkskweekschool voor vroedvrouwen tot stand. Tilanus vormde een collectie medische boeken die na aankoop van de boekerij van het Legaat van Monninkhoff in 1855 behoorlijk was gegroeid. In 1860 droeg het Genootschap de bibliotheek over aan de bibliotheek van het Atheneum, die daarna de UB werd.

Op deze rijke geschiedenis van het Genootschap en zijn “medische spil” tussen 1830 en 1880, maar vooral ook op de toekomst die we vandaag zo fraai geïllustreerd hebben gezien door de winnaar van de Tilanus Medaille wil ik graag een toost uitbrengen!